

مصادیق قرآنی الگوی سوم زن مسلمان

ام البنین آذرهمایون^۱

چکیده

امروزه یکی از مسائل مهمی که جامعه ی جهانی را تهدید می نماید، بی بند و باری و بی عفتی بعضی از زن ها در جامعه است، که باعث اشاعه فحشا گردیده و مردم زیادی را درمنجلا ب گناه و فساد غوطه ور کرده. و ارائه شاخص های زن مسلمان در قالب و الگو خیلی مهم است، رویکرد حاکم بر جوامع علمی دنیا هم مبتنی بر رویکرد الگو می باشد. مقاله حاضر به بررسی مصادیق قرآنی الگوی سوم زن مسلمان می پردازد. این پژوهش اهمیت بالایی دارد. زیرا زن محور تربیت است، و لذا شناخت نمونه ها و الگوهای برتر برای زن مسلمان، ضروری است. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل مطالعاتی و بررسی متون دینی، و مطالعات اجتماعی، به مصادیق قرآنی الگوی سوم زن مسلمان پرداخته و مفاهیم و اصول مرتبط با بکارگیری این الگو بررسی شده است. و نتایج زیر به دست آمد: قرآن از این زنان نام برده: حضرت آسیه، مادران حضرت موسی و حضرت عیسی علیه سلام و... و بنابر روایات حضرت زهرا سلام الله عیها سرور همه زنان است و هر آنچه خداوند در دیگر زنان جاری و ساری نموده به نحو اکمل و اتمم، در دختر پیامبر خویش قرار داده است و لذا میتواند بهترین مصداق برای زن مسلمان باشد.

واژگان کلیدی: الگوی سوم، زن مسلمان، مصادیق

^۱ مدرسۀ علمیه حضرت زینب(سلام علیها)، استان خوزستان، شهرستان ایذه
nargs.azari@gmail.com

مقدمه

یکی از مسائلی که در دهه‌های اخیر با آن مواجه هستیم، تشدید فعالیت‌های دشمن در جهت ارائه الگوهای زن غربی و ترویج آن میان زنان و دختران در جهان به ویژه کشورهای اسلامی و به صورت ویژه برای جمهوری اسلامی ایران است. به نظر می‌رسد بهترین راه مقابله با این الگوها، معرفی الگوی صحیح از زن و دختر ایرانی است. اما الگوسازی باید متناسب با نیاز و همینطور به زبان مخاطب باشد.^۱

اولین الگوی مطرح شده درباره زنان، الگوی زن شرقی است که برگرفته از ادیان تحریف شده و مبانی جنسیت‌زده فلسفی یونان باستان درباره زنان است. این الگو در تاریخ مکتوب همه جهان قابل ردیابی است و در برخی از کشورها همچنان اجرا می‌شود.

در این نگاه زن ذاتاً ضعیف، ناقص و درخور ترحم است. کار اجتماعی و مسئولیت اجتماعی نیازمند هوش، ذکاوت و قدرت است و تمام این ویژگی‌ها فقط در مردان دیده می‌شود و زنان بهره‌ای از این ویژگی‌ها ندارند؛ در نتیجه زن هیچ مسئولیت اجتماعی ندارد

این نگاه به زن محدود کردن زن به خانه‌داری و فرزندآوری است. در این الگو زن شایسته زنی است که در خانه محصور است، حضور اجتماعی ندارد و از کسب علم نیز منع می‌شود.

در واکنش به الگوی زن سنتی، الگوی غربی و فمینیستی به وجود آمد.

فمینیسم در تاریخ خود تحولات زیادی را پشت سر گذاشته و به دیدگاه‌های مختلفی رسیده است که شاید بهتر باشد به جای فمینیسم از کلمه فمینیسم‌ها استفاده کنیم. فمینیسم از زوایای اجتماعی و حقوقی و حتی اقتصادی قابل پیگیری است اما از نظر مبانی فلسفی و کلامی می‌توان گفت تحت‌تأثیر این مبانی رشد کرده است.

از نظر باورمندان به این نظریه در عالم خارج تنها انسان وجود دارد بدون هیچ اختلافی و تمام اختلافات در اندیشه و احساسات و تمایلات و... بر ساخته جامعه مردسالار است. نتیجه این نوع

نگاه به زن چیزی جز از بین رفتن زنانگی و مردوار شدن زن نیست

حضور اجتماعی زن در این الگو از ابتدا معلول روابط اقتصادی پیچیده و در خدمت نظام سرمایه‌داری بوده است و زنان از دو جهت وسیله‌ای برای رسیدن این نظام به سود بیشتر بوده‌اند، هم در جهت نیروی کار ارزان‌تر و هم برای رواج فرهنگ مصرف‌گرایی.

از مبانی مهم دیگری که در این الگو مورد توجه قرار می‌گیرد، مبانی عبودیت است که فقط به زنان اختصاص ندارد. تشخیص موقعیت انسان در عالم خلقت که از خودآگاهی، خودشناسی،

^۱ سایت جوان آنلاین

شناخت رابطه خود با جهان و خالق هستی ناشی می‌شود. هدف از این شناخت رسیدن به جایگاه والای انسان است.

گذر از دو الگوی قبلی ما را به الگوی سومی می‌رساند که با توجه به همین الگو انقلاب اسلامی شکل گرفت، زنی که متعالی و تعالی‌ساز است.

از مهم‌ترین مبانی این الگو نقش دین در جامعه و میزان دخالت دین در الگودهی و الگوسازی است. همچنین، اصل هدفمندی خلقت است، جهان خلقت حاصل حکمت و قدرت و علم لایتناهی الهی است و براساس یک طرح قبلی به دنبال غایت و هدفی بوده است و این هدف و غایت همه موجودات با همه اختلافات و تمایزشان را شامل می‌شود.

نتیجه این نوع نگاه به زن انقلاب اسلامی، تکلیف‌محوری خواهد بود. در الگوسازی باید دید تکلیف زن نسبت به خدا، اجتماع و خانواده و... چیست؟ مشخص کردن این تکالیف بر اساس مبانی تفاوت‌های جنسیتی و مسئولیت‌های اجتماعی زن و مرد است. البته در بسیاری از موارد تکلیف زن و مرد یکسان و مشابه خواهد بود اما در مواردی نیز با توجه به اختلافات، تکالیف جنسیتی خواهد شد.^۱

در اسلام تنها میزان برتری و فضیلت در نزد خداوند تقواست هیچ کس بر دیگری برتری و مزیت و سلطه ای ندارد و هر یک پس از برخورداری از حقوق انسانی، مساوی براساس استعداد و تواناییهای خدادادی دارای حق و مسئولیت می‌شوند از این رو زن و مرد هر دو برابرند اما حقوق آنها با هم مشابه نیست. در مقابل دیدگاه روشن اسلام دنیای به ظاهر متمدن امروز با شعارهای دموکراسی برابری حقوق زن و مرد و آزادی، زنان این قشر را از پرده عصمت و عفت بیرون کشیده و به اسارت خود درآورده و اینک جاهلیت نوین زنان غربی را در پای منافع و مطامع خویش قربانی کرده و در فکر اسارت و آلودگی زنان شرقی و اسلامی است تا ضمن از بین بردن حقوق مادی و اجتماعی، آنان حقوق معنوی آنان را نیز خدشه دار و لگدکوب کند. اما غافل از اینکه اسلام علاوه بر رعایت حقوق انسانی و رفع نیازهای متفاوت زنان؛ برای آنان الگوهای بی بدیلی همچون حضرت زهرا ارائه کرده است. زهرای بزرگی که در مقام بانوی خانه به عنوان همسری مهربان و همدل محل آرامش حضرت علی و در همان حال یک مصلح برجسته و حامی فداکار ولایت اجتماعی اوست. تمسک و الگو برداشتن از زهرا سلام الله علیها

^۱ وبسایت روزنامه ایران، مؤسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران، یکشنبه، ۲۲ مهر ۱۴۰۳

نیاز ضروری جامعه ماست تا از یک سو با بهره گیری از روش و منش ایشان خود را از سنتهای خرافی و جاهلی برکشیم و از سوی دیگر زن را از ظلم مدرن غرب نجات بخشیم.^۱

در فرهنگ ارزشی قرآن، جنسیت معنا ندارد و انسان حامل امانت الهی و خلیفه خدا در زمین است و خطابه‌های قرآنی شامل تمام زنان و مردان میشود و همه انسانها از هدایت فطری و الهی برخوردارند چه زنان و چه مردان، ولی مسولیت‌ها متفاوتند و به تناسب تفاوت مسولیتها برخی واژه‌ها و ارزشها تناسب بیش تری برای جنسیت زن یا مرد پیدا می‌کند، همچون حیا، عفت، نجابت، حجاب، زینت و زیبایی.^۲

مفهوم شناسی

"الگوی سوم زن": رهبر معظم انقلاب، الگوی سوم را الگوی رهایی بخش جامعه بشری می‌داند و می‌فرماید: «شیرزنان انقلاب و دفاع مقدس نشان دادند که الگوی سوم، «زن نه شرقی، نه غربی» است. زن مسلمان ایرانی، تاریخ جدیدی را پیش چشم زنان جهان، گشود و ثابت کرد که می‌توان زن بود، عفیف بود، محجبه و شریف بود، و در عین حال، در متن و مرکز بود. می‌توان سنگر خانواده را پاکیزه نگاه داشت و در عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی نیز، سنگر سازی‌های جدید کرد و فتوحات بزرگ به ارمغان آورد. زنانی که اوج احساس و لطف و رحمت زنانه را با روح جهاد و شهادت و مقاومت درآمیختند و مردانه‌ترین میدان‌ها را با شجاعت و اخلاص و فداکاری خود فتح کردند.» پارسونز در نظریه کارکردگرایی ساختاری خودش توضیح میدهد که نقشهای جنسیتی خانم‌ها بر اساس فطرتشان است.^۳

این الگو که منطبق بر آیین اسلام بوده و خط مشی زندگی زن انقلاب اسلامی را مشخص می‌کند؛ همان تعریفی بین زن متحجر خانه نشین و زن غربی که ابزار برای پیشبرد اهداف سیاست‌های حاکم بر آن جوامع بوده می‌باشد و در عین حال هیچ نقش و جایگاه تعریف شده‌ای برای زنان ندارند بلکه آن‌ها را برای مقاصدشان بکارگیری می‌کنند ولی با ارائه چنین الگویی می‌توان آن را به زن با عفت فعال تعمیم داد که علاوه بر حضور در جامعه، هویت و اصالت خود را حفظ می‌کند و برای کسب ارزش خودنمایی نمی‌کند. این الگو، الگویی درست و واقعی برای زنان بوده که رهبری به آن الگوی سوم زن می‌گویند.

^۱ مطهری مرتضی، *نظام حقوق زن در اسلام*، صص ۳-۴، چ: سی و پنجم، تهران: انتشارات صدرا، مرداد ۱۳۸۲ هـ. ش.

^۲ مهدوی محمد، *تبیین الگوی زن مسلمان در قرن حاضر*، ص ۲، کارشناسی معماری دانشگاه فنی شماره یک تبریز، ۱۳۹۹ هـ. ش.

^۳ خانی، مهتاب، حفیظه مهدیان، *بازنمایی مولفه‌های الگوی سوم زن مسلمان در رسانه‌ها*، دوره ۸ شماره ۴ صفحات ۵۴-۶۷، *نخبگان علوم و مهندسی*، سال: ۱۴۰۲ هـ. ش.

در این چارچوب می توان ملاک های زن الگوی سوم که قابلیت اجرایی شدن را دارد، شناخت و از آنجا که این سبک زندگی و رویه، باید از همان دوران کودکی و نوجوانی در درون دختران ایجاد شده باشد که در سنین جوانی به منصفه ظهور برسد و بتواند نقش آفرینی جهانی آنان را رقم بزند، می توان گفت الگوی سوم، در واقع الگوی سوم، الگوی دختران و زنان جهان است.^۱

واژه " تاثیر " به معنای [تَاء] (ع مص) اثر و نشان گذاشتن در چیزی . (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نشان گذاشتن در چیزی . (آندراج). اثر کردن . (زوزنی). و با لفظ داشتن و کردن مستعمل است.^۲

زن مسلمان:

واژه " زن " در لغت به معنای مونث انسان ها بعد از رشد است.^۳

از نظر اصطلاحی: زن، یک انسان بالغ ماده است. عموماً دختری را که دوران بلوغ و نوجوانی خود را تمام کرده است و به سنی که در اکثر فرهنگ ها و جوامع، معمولاً ۱۸ سالگی می باشد برسد را زن گویند اما این تعریف می تواند در هر فرهنگ، جامعه، تمدن یا قانون، متفاوت باشد. واژه ی دختر برای انسان نابالغ ماده و فرزند ماده و گاهی در زبان عامیانه برای زنان جوان به کار برده می شود. در فارسی واژه های «بانو»، «خانم» و در قدیم، «خاتون» برای اشاره محترمانه به زن، کاربرد دارند. همچنین واژه زن، یک نام همگانی برای اشاره به انسان ماده است مانند «حقوق زنان». به طور معمول، یک زن، توانایی بارداری و زایش دارد. به زن دارای فرزند، مادر گویند.^۴ بانوان مسلمان در اصطلاح: به زنانی اطلاق می شود که دین اسلام را پذیرفته اند و بر اساس احکام و ارزش های اسلامی زندگی می کنند.^۵

"مصادیق" جمع مصداق، ۱- چیزی که دلیل راستی کسی باشد، گواه راستی

۲- دلیل راستی سخن، مثال، شاهد

۳- آنچه که منطبق بر امر می گردد

۴- موجودی خارجی که مفهوم بر آن صدق کند. مثلاً زید، عمرو و بکر مصداقهای مفهوم

انسان هستند.^۶

^۱ سایت خبرگزاری بسیج، طنین یاس - زهرا باقری، کد خبر: ۹۲۶۹۹۳۷، تاریخ: ۰۵ شهریور ۱۳۹۹ - ۱۲:۱۷،

^۲ دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، جلد ۴، ص ۲۴۳، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ش.

^۳ فرهنگ فارسی عمید، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ ه ش .

^۴ ویکی پدیا، دانش نامه آزاد.

^۵ حداد عادل غلامعلی، *دانشنامه جهان اسلام*، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، ۱۳۸۹، جلد ۵، ص ۲۲۶

^۶ معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۲۸۴۰، ج: سوم (ک - م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ ه ش.

یکی دیگر از دستورات مستحب و پرارزش اسلام انفاق مال در راه خداوند است که در قرآن کریم بهای زیادی به آن داده شده و آیاتی چند به بیان اهمیت و فضیلت آن اختصاص یافته است؛ نظیر این آیات به خدا و رسولش ایمان بیاورید و انفاق کنید از آنچه شما را در آن وارث گذشتگان، گردانید پس کسانی که ایمان آوردند از شما و انفاق و بخشش کردند برای آنها پاداشی بزرگ است و آنان که اموال خود را در شب و روز در خفا و آشکار انفاق میکنند پس اجر آنها نزد خداوند است و بر آنان ترس و حزن و اندوهی نیست» و «مثل آنان که در راه خدا انفاق میکنند مثل دانه‌های است که از آن هفت خوشه میروید و در هر خوشه یکصد دانه خواهد بود و خداوند این مقدار را برای هر کس بخواند زیاد میگرداند و خدا را رحمت بی منتهاست و به همه چیز احاطه کامل دارد. با توجه به بها و ارزشی که این آیات و آیات دیگر به انفاق داده است و اهمیتی که این کار در تأمین نیازمندیهای مستضعفین دارد لازم است انسان در حد امکان در انفاق اموال خود بخل نرزد و این وسیله خیر و سعادت را همیشه در زندگی به کار گیرد یکی از امتیازات افراد با ایمان این است که همواره به این سجه انسانی - اسلامی توجه دارند و هیچگاه از بذل و بخشش در راه خدا دریغ نمیکنند و با تمام وجود و اخلاص بر اساس شیوه و روش اولیای گرامی خود نه تنها مازاد احتیاج و نیاز خود را انفاق میکنند. «لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ» مصداق حضرت زهرا سلام الله علیه است که حتی لباس عروسی خود را انفاق نمود.^۱

یکی از خلیقات پسندیده که از صفات کریمه - انبیا و اولیا - شمرده شده اطعام و غذا دادن است. اطعام کردن از نظر اسلام ارزش زیادی دارد؛ بویژه اگر به مساکین و فقرا مسلمان، باشد دارای ارزش و پاداش بیشتری خواهد بود. در اینجا دو مطلب را باید مورد توجه قرار داد. یکی اینکه اطعام برای خدا باشد و نه انگیزه های نفسانی و اهداف، شخصی که این شیوه را اهل بیت - لا - به ما می آموزند چنانکه در قرآن کریم میخوانیم: «إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُوراً» همانا شما را اطعام میکنیم. هرگز از شما پاداش و سپاسی نمیخواهیم این آیه شریفه در مورد فاطمه زهرا و امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین ع الهلال نازل شده است که در نهایت گرسنگی و نیاز به هنگام افطار در سه روز متوالی در حالی که روزه دار بودند؛ نان خود را به یتیم و مسکین و اسیر دادند و خود با آب افطار نمودند؛ «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» یعنی با غذای خود مسکین و یتیم و اسیر را اطعام میکنند با آنکه بدان نیاز دارند. و بدینگونه درس، ایثار فداکاری از خودگذشتگی و مهربانی را به جامعه بشری آموختند.^۲

^۱ وحیدی گلپایگانی محمد صادق، *سیمای مومنان*، صص: ۷۰-۷۲، بی جا، نشر گلستان کوثر، چ اول ۱۳۷۷ ه. ش.

^۲ همان، صص: ۴۳-۴۴

ی: فداکاری: در زندگی خانوادگی زهرا - سلام الله علیها - شاهد نمونه های برجسته ای از فداکاری او هستیم. صبح یک روز علی - علیه السلام - از همسرش طلب غذا کرد، زهرا - سلام الله علیها - فرمود خود دو روز است که چیزی نخورده ام و هرچه در خانه بود برای شما و فرزندان آوردم، علی - علیه السلام - فرمود چرا مرا از این امر آگاه نساختی تا برای تهیه غذا اندیشه ای کنم. زهرا - سلام الله علیها - پاسخ داد از خدای خود شرم کردم که چیزی از تو بخواهم که انجام آن برایت دشوار باشد.

ن: درک مشکلات بیرونی همسر.

ک: تبدیل محیط خانه به فضائی آرام بخش.

هر مردی برای حل مشکلات گوناگون خارج از منزل به یک روحیه قوی و زنده نیازمند است او سعی می کند که از همه لحظاتی که در بستر آرام بخش خانه اش هست برای تقلیل کاستیها و زدودن نگرانیها استفاده کند. مردی که از نعمت چنین خانه و خانواده ای برخوردار است در مسیر زندگی و انجام وظایف سیاسی اجتماعی خود فردی پیروز و موفق خواهد بود. ل. پشتوانه ای قوی برای همسر: فاطمه - سلام الله علیها - در تمام مبارزات همسرش اعم از مبارزات سیاسی و جنگهای نظامی مایه امید و دلگرمی او بود. در غیاب شوهر، خانه و فرزندان او را به خوبی اداره می کرد با اشتیاق به بازگشت شوهر از جنگ می نشست و تمام سعی و کوشش خود را در راه آسایش او به کار می برد به طوری که وقتی علی - علیه السلام - بر می گشت و ساعاتی را در میان خانواده می گذراند تمام خستگیها از تن او می رفت.

۱۱. رفتار مناسب با فرزندان:

الف) الگوی پرورش.

ب) محبت به فرزندان و نقش آن در تربیت فرزند.

ج) توجه به نیازهای کودک.

د) همبازی شدن با فرزندان

و) تشویق فرزندان به عبادت.

ه) رعایت عدالت دربارهٔ کودکان.

ی) ارج نهادن به شخصیت فرزندان.

ن) اهمیت دادن به نیازهای طبیعی آنان.

۱۲. حاضر شدن در اجتماع و دفاع از دین

۱۳. حمایت از ولایت^۱

^۱ سایت حوزه (پایگاه اطلاع رسانی حوزه)، نقش زن در خانواده و اجتماع، صفات الگوی زن مسلمان، تاریخ درج: ۱۴/۱۱/۱۳۹۷، ۱۴۰۳/۷/۲۲ هـ. ش.

نتیجه گیری

بسیاری از خانواده‌ها در جوامع سنتی بر این باورند که زن باید در منزل بماند و وظایف مربوط به مراقبت از فرزندان، خانه‌داری و آشپزی را انجام دهد.^۱ از سوی دیگر، زنان علاوه بر نقش مادری و خانه‌داری، نقش مهمی در اقتصاد خانواده نیز دارند. معمولاً مسئولیت اداره بودجه، خریدها و مدیریت هزینه‌ها بر عهده آنهاست.^۲

نقش ویژه زن در قالب مادر و پایه اساسی خانواده در تربیت فرزند و دادن عواطف لازم به او و توجه به رشد سالم جسمانی و روانی فرزند اهمیت می‌یابد. مدیریت و اداره خانواده بیشتر به عهده زن است. این مدیریت هم در جنبه عاطفی و روانی است و هم در اداره امور جاری منزل، زن باید برای ایجاد فضای مناسب عاطفی و روانی و نیز ایجاد محیط زیبا و نشاط بخش در خانه، برنامه‌ریزی کند.^۳ چرا که زن مسلمان در جوامع اسلامی محور خانواده بوده و تاثیر گذاری وی بر کل اعضا خانواده بر کسی پوشیده نیست.

معیارها و صفات الگوی یک زن مسلمان چیست؟

اولین الگوی مطرح شده درباره زنان الگوی زن شرقی است که برگرفته از ادیان تحریف شده و مبانی جنسیت‌زده فلسفی یونان باستان درباره زنان است.

دومین الگو، الگوی فمینیسم است. و وضعیت زنان در این الگو در اکثر موارد از کنارهم قرار دادن این تکه‌های پازل تشکیل شده است که نتیجه‌ای جز تقلیل زنانگی، نگاه ابزاری به زن و فروپاشی کانون خانواده نخواهد داشت و تمام این عوامل بزرگترین مانع برای کنشگری در الگوی سوم زن در این جایگاه و این نسبت با عالم خود را می‌بیند و فعالیت می‌کند و لذت‌گرایی و سودگرایی جایی نخواهد داشت. در این الگو باید تمام فعالیت‌های زن چه در خانه و چه در حال تحصیل و چه در اجتماع ذیل این نگاه تعریف شوند است. لذا همه ما انسانها برای آنکه بتوانیم در مسیری که خداوند متعال برای ما ترسیم کرده، حرکت کنیم نیاز است که به دنبال کسانی برویم که مسیر را شناخته و در آن گام برداشته‌اند، آنان جز معصومین علیهم السلام و اولیاء الهی نمی‌باشند. آنانند که اسوه و الگوی افراد بشر هستند.

در این بین اگر بخواهیم برای زنان مسلمان یک الگوی مناسب معرفی کنیم الگویی که در تمام زمینه‌ها سرآمده بوده و در قله‌های انسانیت و معرفت قرار داشته باشد، نمی‌توان کسی، جز

^۱ . عباسی، حسین، جایگاه زن در خانواده، مجله تحقیقات اجتماعی، شماره ۳۴، ۱۳۸۸ ه. ش.

^۲ خسروی، زهره، نقش زن در اقتصاد خانواده، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۹۴ ه. ش.

^۳ ویکی پدیا

حضرت فاطمه زهرا(س) را معرفی کرد. در ادامه به برخی از ویژگی‌های آن بزرگوار اشاره می‌کنیم باشد که الگویی برای تمام بشریت قرار گیرد.
عبادت و بندگی، احترام به والدین، رفتار درست با همسر و فرزندان، انفاق، ایثار و ..

منابع

۱. قرآن کریم
۲. امین زاده محمد رضا، *جایگاه اخص و ممتاز زن*، صص ۲۰۹-۲۱۳، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۰ هـ.ش.
۳. حداد عادل غلامعلی، *دانشنامه جهان اسلام*، مؤسسه فرهنگی دانشنامه جهان اسلام، جلد ۵، صص ۱۳۸۹، ۲۲۶ هـ.ش.
۴. خسروی، زهره، *نقش زن در اقتصاد خانواده*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۹۴ هـ.ش.
۵. دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه دهخدا*، جلد ۴، ص ۲۴۳، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ هـ.ش.
۶. شبیری اعظم، *سیمای زینب در آئینه تاریخ*، قم: مرکز نشر هاجر، ص ۱۷ _ ۲۰ تابستان ۱۳۸۵ هـ.ش.
۷. عباسی، حسین، *جایگاه زن در خانواده*، مجله تحقیقات اجتماعی، شماره ۳۴، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۸. عمید، فرهنگ فارسی عمید، صفحه ۴۲۰، چاپ ۵، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۹. قائمی علی، *خانواده در اسلام*، ص ۲۹، چ: یازدهم، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۱۰. مکتبی محمد، هدایتی. سعید، *زن و خانواده از دیدگاه امام خمینی*، ص ۴۷-۸، قم: دفتر عقل، مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما، ۱۳۸۷ هـ.ش.
۱۱. مطهری مرتضی، *نظام حقوقی زن در اسلام*، صص ۱۱۷-۱۱۸، چ: سی و پنجم، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۲
۱۲. معین محمد، *فرهنگ فارسی معین*، ص ۲۸۴۰، ج: سوم (ک-م)، چ: دوم، تهران: انتشارات نامن، ۱۳۸۶ هـ.ش.
۱۳. مهدوی محمد، *تبیین الگوی زن مسلمان در قرن حاضر*، ص ۲، کارشناسی معماری دانشگاه فنی شماره یک تبریز، ۱۳۹۹ هـ.ش.
۱۴. وحیدی گلپایگانی محمد صادق، *سیمای مومنان*، بی جا، نشر گلستان کوثر، چ اول ۱۳۷۷ هـ.ش.
۱۵. خانی، مهتاب، حفیظه مهدیان، *بازنمایی مولفه های الگوی سوم زن مسلمان در رسانه ها*، دوره ۸ شماره ۴ صفحات ۵۴ _ ۶۷، نخبگان علوم و مهندسی، سال: ۱۴۰۲ هـ.ش.
۱۶. سایت خبرگزاری بسیج، طنین یاس - زهرا باقری، کد خبر: ۹۲۶۹۹۳۷، تاریخ: ۰۵ شهریور ۱۳۹۹ - ۱۲:۱۷
۱۷. سایت حوزه (پایگاه اطلاع رسانی حوزه)، *نقش زن در خانواده و اجتماع*، صفات الگوی زن مسلمان، تاریخ درج: ۱۴/۱۱/۱۳۹۷، ۱۴۰۳/۷/۲۲ هـ.ش.
۱۸. وبسایت روزنامه ایران، مؤسسه فرهنگی مطبوعاتی ایران، یکشنبه، ۲۲ مهر ۱۴۰۳ هـ.ش.
۱۹. کیهان، کد خبر: ۱۸۱۱۸۷، تاریخ انتشار: ۱۲ بهمن ۱۳۹۸ - ۱۹:۳۴، تاریخ دریافت: ۲۲ مهر ۱۴۰۳ هـ.ش.
۲۰. ویکی پدیا، دانش نامه آزاد.
۲۱. سایت جوان آنلاین